

ספר יצירה

כולל כל מקום בש"ס ראשונים ואחרונים שנוכר שם הענין
בריאה עי"ס יצירה, ולברר אי אמתת הם' נפלאות מהר"ל
הנדפס בעת ומיחסו להג"מ יצחק ב"ץ, וכמה הלכות גדולות
איבא למשמע מינה ז"ל קרי ביה

נדפס בהוצאת המדפיס
✽

אדרעם להמחבר

ECKSTEIN EMANUEL, Máramarossziget.

מחיר הם' 40 העדער

Druck und verlag, Központi Buchdruckerei

Máramarossziget.

מכתב אהבה מאי"נ יושב בכתר לבבי הרב הה"ג
חז"ל עצוב, דאברך המפורסם, פאר החכמים, ונזר המבקרים,
חובר חבורים מחוכמים וכו' מו"ה

אוצר החכמה

יְכוּתִיאל יְהוּדָא גְרִינוּוָאלד שליט"א
אבן יקרה בעירני סיגעט יע"א (מחבר כמה ספרים נחמדים)

בחודש אדר, שלמא אשר לפני עץ הדר, ה"ה כבוד אהובי
ידידי החקוק עמוק במשכיות לבבי, האברך הרב הה"ג חז"ל נפלא,
החכם השלם המפורסם בשבח וכו' מו"ה

מנחם מענדל עקשטיין שליט"א אב"ן פינ"ה בסיגעט יע"א

ידי"נ! מה מאוד שמחתי בעת אשר שמעתי ממך קול מבשר, מבשר
ואומר כי נתת לפוס קול נחמד בחריפות ובקיאות, הגם כי נפלאו דרכך בעיני,
למה לא נתת משפט הבכורה לחידושך על גפ"ת, הלא נפשי יודעת מאוד כי
צ"ה חנך השי"ת בחדושים נחמדים, ובפרט חבורי מי הי"ס על הלכות מקוואות
אשר חדשנו יחד וכחצנו על ספר בעת עסקנו בתורת ה' זה איזה שנים, והל
חבורינו למראה עיני גדולי ישראל ושכחו והולד אותנו כי טוב, כאשר תחת ידי
הסכמותיהם, וכן ה' לך ליתן משפט הבכורה על חבורך הנפלא דברי מנחם על
סוגי' אשר לא בסתר דברתי זה כמה כי מאוד מלא חן בעיני, ובעיני
כל גדולי ישראל כי שם ראיתי כי עליה על דברי הבקיאות ושאר ספרים שהמה
תח"י, ובאמת נפלאו מעשיך בעיני, אולם יען כי קנא קנאית קנאת ה' לברר
או אמתת הס' נפלאות מהר"ל, הנה מדע ידידי שגם אנכי חברתי ע"ז קול
גדול אולם תחת טרדותי הענומים לא יכולתי להשלים אותו, והנה זכו במקדך
מקורות לבבי הגני לברך יה"ר שתזכה להדפיס כל חדושך היקרים, ויפיצי
מעיונתך חילה, ועוד רבים ישחו ממעיך מים חיים ותזכה לישב עה"ת בנחת
והרחבה כאמ"ס ונפש ידיך הנאמן

בעה"ח סיגעט יע"א עש"ק ויקהל עת"ר לפ"ק

יְכוּתִיאל יְהוּדָא גְרִינוּוָאלד
מח"ס פא"ם וכליר ופ' פי הים ושים

מכתב אהבה מתמדת נפשי ולבבי, כר פחתי וברכני, הרב המאוה"ג
המפורסם עדיו לגאון וכתפארת, אב לחכמים ונזר למבקרים בן שר
קדושים כקש"ת מו"ה **אברהם סג"ל עשטינגער שליט"א**
ראש המדברים בעיר **דוקלא** (גאריציען) נכד רשכב"ג מרן שלמה
קלונער מבראד זי"ע מח"ס שה"ג השלישי וס' שיחות חורין החדש.
כ"ה במצאי מנוחה ט' אדר שני שנת "תרע"ה בה יבנה"ל פ"ק דוקלא
ידיד נבחר מכל אבני סגילה, מפורסם לשבח ותהלה, יתנהו ה'
רמעלה, כבוד רב רחמימאי, יתיב בתוואני דלבא, הרב הה"ג החריף ובקי
משנתו בעומר נקי, החכם השדם, אוצר בלום, עושה מעיק המעלות
והמדות כשתיה מר **מנחם מענדל עקשטיין** ה"ו אור תורתו
וורח בקי סגעם יצ"ו יאיר נרו, ויוסיע אורו, יתנשא כבודו ויהי' כוית הודו.
פעוברי ימים לא מדעי אם קול רב החובל מתמדת חורן מכשר ואומר
כי נראה יבשה, ישמחו ויגילו אל חוף הים אשר אליז יתקדשו כן רבת עונג
שבעה לה נפשי בעת הופיע לנגד עיני מכתב עוז חביון מאת ידיד יקר לנו
אהוב נפשי, החקוק עמוק במסגרות לבבי הרב הה"ג המפורסם לשבח
ולתהלה חובר חבורים מחוכמים, נזר החכמים, ופאר הנבונים, תפארת
המבקרים, וכו' כשתיה מר **יקותיאל יהודא גרינוואלד**
שליט"א, עם הבשורה הנחמדה בי העיר ה' ממרוס את ריח ידידי מעלת כבוד
הדר"ג נ' להופיע אור נוגה הדפוס על פני חבוריו היקרים ילדי רוחו אשר
חנן אלהים אותו ובקטן החל הוא חבורו הנחמד בקראי שמו יצירה אשר מלא
אותו רוח חכמה, בחריפות, ובקיאות נפלאה, עשמונות נכבדות, ורעיונים זכים
וישרים, שבעתים מזוקקים, רגשי עונג וגיל מלאו את כל חדרי לבבי בידעו
כי האזי לורבא מרבין כיון דנביט נביט, כאשר החל לעשות לנו מטעמים מפרי
חכמתו, וחלמי לבבי הוליא למחי חכמה כן עוד יוסיף שנית ידו לפחות לנו
אוצרות חכמה, וגמלו חכמות, וישביעני ממגד חכמות תורתו, ויטעימנו מלוק
פניני אמרותיו לחדות נפשו ולשמח את רוחני, יהי כן ה' עמו ינהלו על מביע
החורה, ינחמו במעגלי, נדק ומישרים, יוסיף אומן בחירה ובחכמה, יהי מקורו
ברוך, ויגילי בו אצותיו ומוריו, רבועו וחזיונו, בראות נפשו הנבחרה ונפש
אוהבו הגאמן הרחיק עמו בעבודות האלה

אברהם סג"ל עשטינגער שליט"א

נכד גאון ישראל וקדוש ב"ה **שלמה קלונער** זצ"ק

מבוא

זה כמו חצי שנה שמעתי שמלאו כתי"ק מהג"מ יצחק חתן הג"מ ר"ל מפראג צבית עקד הספרים בעיר מין יע"א והוא כתי"ק מהג"מ יצחק הג"ל וזה האותיות והמופתים אשר פעל הג"מ ר"ל מפראג ע"י הגולם אשר צרא להלחם נגד העלילות דם, ומאוד שמחתי בצשורה הזו, אולם אך כאשר עברתי מרישא לסופא ראיתי כי זה כמה טעותים ודברים אשר נגד ספרי הראשונים ואחרונים והלכה והכל היא שקר וכזב, אין כאן לא כתי"ק, ולא אותיות ומופתים, אבל יש כאן גולם, וכדי ציון וקנף, בימינו אלה לחפש שקרים וכזבים לפרסום בישראל, ולחלות באילן גדול, ואברר פה לפני קורא יקר כל דברי חכמינו ז"ל המדברים מזה, וכאשר ביקש ממני המדפיס הנכבד הנגיד המפורסם ה"ץ להדפיס הקול הזה נחתי לו בספ"י כי כמה הלכתא רבצתא איכא למשמע מיניה, עיין בפנים, צעה"ח סוגעט יע"א. בחודש אדר שני סתר"י לפ"ק

מנחם מענדל עקשטיין

בלאצט"ו חרב הגדול התסיד מ"ה יוסף שלמה שלישי"א מקראסנא.

מח"ס פי הי"ם דברי מנחם ושי"ם

(א) במסי מנהדרין דף ס"ה ע"ב, רבא ברא גברא, שדריה לקמיה דרבי זירא, הוה קא משמעיה בהדיה, ולא הוה קא מהדר ליה, א"ל מן חבריא את הדר לעפרך [פירש רש"י "ברא גברא" ע"י ספר יצירה, שלמדו צירוף האותיות של שס] - (עו"ש בד"ה "ללא ה" מהדר ליה שלא היה בו דבור)

(ב) עוד שס בג"מ הג"ל רב חנינא, ורב אושעיא הוו יסבי כל מעלי שבחא, ועסקי בספר יצירה, ואיברי להו עגלא חלחא, ואכליה ליה, ונשנית הגמ' בדף ס"ז ע"ב, רק שס קאמר במקום, בספר יצירה, בהלכות יצירה ופירש ע"ז רש"י וממילי איברי להו עגלא חלחא, על ידי שה' מרפס אותיות השם, שבהם נברא העולם, ואין כאן משום מכשפות, דמעשה הקב"ה הן ע"י שס קדושה שלו הוא [ועיין בחשו' ח"ס חארי"ז ס"י קל"ז]

(ג) צירוף האותיות שכתב כאן רש"י מלאהי בזה"ק פרשת נח, באמצע דבריו, הבא אחרתמו לאינון קדישי עליונין למנדע ברזא דאחיון קדישין עלאין, הפוכה דאחיון כ"ב, לאחמחי לאינון חייביא עכל"ק - ובהגיה שס ז"ל הסוד אלפא בימא, יכול לברוא אדם, ומעשה ה' וחי' כחי' וחי' יעו"ש - פי' ספר יצירה, לצייר הצורה בכ"ב אותיות ביושר ולמחוק הצורה יהפוך סדר האותיות להפך למפרע כסדר תשר"ק עכל"ק

(ד) עוד להג"ל (צירוף האותיות) הגר"י מושקאו צפירשו על הכוזרי בהזכירו דברי המפרש, ספר יצירה הג"ל על אודות רשב"ג (ע"י להגן אות ז) ור"א אבן עזרא, בהוסיפו לאמר, נתן הקב"ה כח לאותיות שאדם צורא מקרקע מגובלת, וקוצרה בקרקע, ועושה עגול וגלגול סבוב לצריאה, ואומר בכל היקף אלפא, בימא, וכן חס"ב פעמים, למס"ב אלפא בימא, ואם הולך לפנים הצריאה עולה לחיים ע"י כח אמירת האלפא בימות, שנתן בהם הקב"ה, ואם ירצה לסתור מה שברא, יחזור לאחוריו, באמירות האלפא בימות, וחשק הצריאה מחליה בקרקע ותמות

(ה) חידושי אגדות מהרש"א שס וז"ל "שס" הוה קא משמעיה בהדיה, ולא הוה קמהדר ליה ופי' לפי שכל הגשמה שהוא הדיבור לא ה' יכול לברוא, ולפי שאין בו הגשמה שהוא הרוח העולה למעלה, רק רוח החיוני שהיא ג"ע בבהמה היוצאת למטה - א"ל הדר לעפרך, וי"מ מן חבריא היינו מן חברי חבר ולא יתכן, דאין זה מעשה חובר חבר לקרות זה לזה כן כמו הולך חבירין וק"ל עכ"ל [וכדבריו נאמר ג"כ בס' חס"ל שאין חיותו אלא בבהמה עיין ביעב"ץ ח"ב ס"י פ"ב להגן ונעלם לפי שעה דברי המרש"א]

(ו) בס' מצרף לחכמה ליס"ר מקאנדיא הביא על ד' שלמה אבן גבירול המשורר במאה העשרות שברא לו אשה, והיתה משרתת לו [עיין בס' הנפלא אופר ישראל אות גולם]

(ז) **בם** יצירה המיוחס בטעות לרס"ג וז"ל וכן אמרו על רש"ג שברא
אשה ע"י יצירה, והיתה משרתת לו וכאשר הלשינו למלכות, הראה להם שלא
היתה בריה שלימה והחזירה כקדמותה וכו' יעו"ש

(ח) **בם** ויקן יוסף אות ב' הקשה על הגמ' בכורות דף ו' וחלב
מנ"ל דשרי אילימא מדאמר רחמנא ב"ח וכו' והקשה דילמא אלטרך קרא
לאסור חלב של פגולא שנברא על ידי ספר יצירה, דמותר לאכול חי כמש"ב
השל"ה, והשבטים אכלו עגל שנברא ע"י ספר יצירה, ויוסף לא ידע מזה לכן
הוסיף דבה שאוכלים אבמה"ח וכו' דאיתא בחולין ק"ג ריה"ג אומר גאמר
לא מאכלו כל נבילה, וגאמר לא תבשל גדי בחלב אמו, את שאמר משום נבילה,
אסור לבשל בחלב וכו' והשתא א"ל לאוקמי קרא לאסור ב"ח שנברא ע"י
ספר יצירה, דהא גם איסור ב"ח אין בו, בין דאין בו איסור נבילה, ועינא
הא לא מיימו דאיה מאברהם ויקח חמאה וחלב דמשמע דחלב אין בו אבמה"ח
משום דאיבא למדחי שנברא ע"י ספר יצירה עיי"ש :

(ט) **עוד שם בם** יוד חקר אם יוכל גפדות צפור בהמה בשה שנפדה
בם יצירה לכאור' יש לה"ר מירושלמי פ"א פרה, פ"א לא מלאו פרה אדומה,
פי אם אחת ושקלוה, כל משקלה זהב, ואמאי לא בראו פרה אדומה ע"י ספר
יצירה, וחירץ דאין ראה משם כיון דבעי שחיטה לשמה, וביון דלא בעי שחיטה,
לא שייך שחיטה לשמה, ועוד דבעינן שתיים או בת שלש וארבע עיי"ש

(י) **חב"צ ס"י** ז"ג מסופק אם אדם הנברא ע"י ספר יצירה, אם
מנטרף וכו' והעלה דאינו מנטרף וילוף לה מש"ס סגדרין ס"ה הדר לעפרין
והרגו ואי ס"ד דיש בו חועלת לנרפו לעשרה וכו' לא ה' מעבירו מן העולם,
אלא וודאי שאינו מנטרף לעשרה וכו'

(יא) **עוד שם** ואף דאין בו איסור שפיכת דמים דהגו דייק קרא
שופר דם "האדם" באלם דייקא, אלם המצר חוך האדם וכו' יעו"ש

(יב) **ברכי יוסף** חאו"ח פ"ו ג"ה ח"ל באמצע דבריו ולמאי דאמינן
עלה שיקר פשיקו של הח"י אם המצר עיי"ש יצירה מנטרף, נראה דליבא פשיקא
דאלם בזה דינו כמי שהיא חרש שאינו שומע ואינו מדבר, כי אשר יצר את
האלם הזה, אין בו כח רק להיות משיב רוח החיות כמ"ס מהרש"א, וא"כ
וודאי אינו מנטרף דהו"ל כאיש אשר אינו שומע ואינו מדבר דאינו מנטרף עכ"ל

(יג) **בשרית יעביץ** ח"צ ס"י פ"ב, בזה דמסקא ליה למר אבא
בנוצר עיי"ש יצירה, אם מנטרף לעשרה, קש' לי מאי קמבעיא ליה, אטו מי
עדיף מחרש שוטה וקטן, דאינו מנטרפין, אע"ג דמבני ישראל הן וודאי וחשובין
כשאר אדם מישראל לכל דבר, חוץ מן המצות, והקורגין חייב, ואיהו לכו דעתא

ללאו בר דעה הוא כלל צריכא למימר מיהת בכלל חדש הוא, דהא אשמעי רבי זירא בהדיה, ולא אהדר ליה הא וודאי גרע מיניה, אלא שיש לדקדק לכאור' נראה שה' שומע, דהא סדריה לקמ' דר"ז, אי הכי הוי' ליה כחדש השומע ואינו מדבר שדינו כפקח לכל דבר, אבל אין זה נראה אמת כי אם ה' בו כח השמיעה, ה' ראוי ג"כ לכה הדיבור בודאי, ולא ה' מהנמנע אללו, אלא מצין ברמיזות וקריצות ה' כמו שמלמדים את הכלב לילך בשליחות, להוליך ולהביא מאומה מאדם אחר כן שלחו לזה והלך, וכחצ צס' חס"ל שאין חיותו אלא כחיות הבהמה, ולכן אין בהריגתו שום עברה, א"כ פשיטא דאינו אלא כבהמה בצורת אדם, וכעייגלא תילתא דמיצרי לכו לר"ח ולראו'

(יד) עוד שם אגב אזכיר כאן מה ששמעתי מפ"ק אמ"ה ז"ל מה שקרא באותו שנוצר ע"י זקנו הגרצ"ש ז"ל כי אחר שראהו הולך וגדל מאד נתירא שלא יחרוב העולם, ע"כ לקח ונתק ממנו השם שה' דבוק עדיין במלחו, וע"י זה נחבטל ושב לעפרו, אבל הזיקו, ועשה בו שריטה בפניו, בעוד שנחבטק בנתיקות השם ממנו בחזקה עכ"ל

(טו) בשה"ג להגחיד"א אות א' קס"ג בזה"ל על הגאון ר"א אבד"ק חעלם וה' בקי בספר יצירה, וברא גברא, כמ"ש נכדו בח"ל, ושמעתי מעט"ר אמ"ן ששמע מפי בנו של הגאון שער אפרים, ז"ל נפלאות שעשה הגאון מוהר"ר אליהו הנזכר בכח קבלה מעשיות אמיתיות לעת הצורך וסכנה וכי' ועמ"ש במדבר קדימות מערכת יוד אות ז"ך בס"ד, ועיין בזהב נח וכו' עכ"ל

(טז) ומה שנוגע בהגר"ל מפראג הגם כי בספרן של ראשונים לא מפר כלל מענין זה מ"מ קבלה היא שברא גולם וזהו מעשה הגולם אשר התפשטה בכל הארץ [אומר ישראל אות גולם] פ"א בערב שבת בין השמשות, ומהר"ל ה' כבר בבית הכנסת לקבלת שבת, ואמרו מזמור שיר ליום השבת, נשמע קול הקריה הומה כי הגולם מתרועע כמשוגע ברחובות פראג, ומפץ להחריב את כל העיר, וימהר מוהר"ל ללאת מצית הכנסת וירץ אחרי הגולם ויתפשטו ויקח מפיו את השם הקדוש ויהי הגולם לפגר ומהר"ל שב לבית הכנסת ואמרו שם את המזמור שיר ליום השבת עוד הפעם, ונשאר מה המנהג בציה"צ דשם (אלט נייע שולע) עד היום הזה לומר מזמור שיר ליום השבת, ב"פ ואחיה אנשים אומרים שמונח שם על עלייה דציה"צ ע"ז כתב לי חכם אחד שהיה חקר ודרש בכל בני כנסיות וה' בעליות של כל בני מדרשים ולא ראה ולא שמע כלל וכאשר שאל לשמש ישיש אחד אולי נודע לו מזה, השיבו תא ואחי נך והלך אחר עמו על עליה וכאשר ה' שם שאלו אמר לי איה מקום כבודו השיבו הלא פה הוא עומד, כי אחיה גולם גדול שנחתה אומן לדבר זה שהיה מונח פה בעלייה : והו מעשה הגולם

ובעת כנים חדשות בא לעולם בס' נפלאות מהר"ל הגדפס כעת וז"ל בהקדמה באמנע דבריו, אחת כאשר ישיב הגאון הגדול בעל גודע ביהודא על כסא הרבנית בעיר פראג, השוב האמת על מכוה שעל עליות ביהכ"צ, הגדולה בעיר פראג מונח הגולם שנברא המהר"ל כידוע ומפורסם, שפעם אחת התענה הגאון וטבל א"ע במקוה, ואח"כ הלך בלכדו על עליות ביהכ"צ, מעוטף בטלית ותפילין וזוה על עשרה תלמודים שלו שיאמרו תהלים עבורו באותו שעה, והגאון הדממה גם על העלי' ואח"כ כשירד מבס הי' ניכר בפניו פחד ובהלה, ואמר שהיא מחזיק על להבא את האיסור של הגמר"ל, וכל יהיו כל איש לעלות על אותה העלויה וכו' עכ"ל, והנה כל השומע דבר זה יחזק לו על הדברים הללו אמור נא מה קדושה יש בהגולם שהגאון הגודע יתענה ע"ז וליך בטלית ותפילין לראותו! הרי עניך רואות בכל הספרים שזכרתי שהגולם נחשב כבהמה, ולאחר שלקחו ממנו השם קדושה שב לעפרו, ויהי הגולם לפגר, ומה כל הרעש והבהלה הזה, שהגאון ניד"ע ביהוד"א בא מעל' ופחד ובהלה בפניו! הלא אחת בעלמך כתבת בחבורך דף 69 כי המהר"ל ידע כי ישאר הגולם אחרי מותו גיש חמר עפר "כמו שהי' קודם בריאותו" הכי כבר שכתב דברך מה שכתבת בעלמך ? !

(י) עוד שם בדף ל' שהי' ג' אנשים שדחו את הגולם במים ואחד מת במיתה משונה מחטא זה כאשר הביא שם באריכות, וכי נעלם ממך הגמ' בסדרין דף ס"ה שהבאתי בסו' א, שא"ל הדר לעפרך ונעשה גל של עפר, והבאתי בסו' י"א דברי החכ"ל דאין בו איסור שפיכת דם דהכי דייק קרא שופך דם האדם באדם דייקא, אדם הנזר תוך האדם וכו' ועל מה גזרת ל"ע מיתה חמורה כ"כ על ג' אנשים הללו ? השיב לו תשובה ע"ז ? וגם הג' יעב"ץ כתב בתשובה הבאתי בסו' י"ג בזה"ל "ולכן אין בהריגתו שום עברה", הלא קול דמי אחיך הג"ל נועקים אליך מן האדמה ? כי הרגת אותם בחנם ? י"ח) דף ו' כתבת איך ברא המר"ל את הגולם, המהר"ל עשה שאלות חלום באזנה כח יוכל, להלחם עם הכומר, שהוא מנגדו וצאה לו תשובה מה"ש עפ"י א"צ עד אות יוד, וע"ז אמר מהר"ל כי בעשר תיבות הללו יש צירופי שמות אשר תמיד יש באפשרות לברוא גולם, עכ"ל והנה אנכי לא כן עמדי הבאתי דברי הזוה"ק פ' נח (עין אות ג') (ודברי הגר"י מוסקאטו בסו' ד) האותיות אשר יש בה צירוף אותיות, של שם כמו שפרש"י הבאתי באות א' ואות ב' י"ט) עוד שם המר"ל קרא אותי בסתר (היינו חתנו הגר"י כן) ואת תלמידו הגדול יעקב בן חיים ששון הלוי, ומסר לנו הסוד בענין בריאות הגולם וכו' יען כי לבריאה כזו צריך ג' אנשים ד' כחות של ד' היסודות, אש, רוח מים עפר, ועל עצמו אמר מהר"ל שהוא טלד בכח של יסוד אש, ותלמידו רח"ש

אמר שטלד צנח של יסוד רוח, ועלי אחר שאני טלד צנח של יסוד המים ואחר כך על ידי שלשה גמור הצריחה בשלימות עד כאן לשוני והנה כל קורא יקר יראה כי מפורש יולא בגמרא „רצא צרא גברא“ שהוא בעצמו צרא גברא בלי שום חומך, ועוד אני אומר לך שאפילו אם אמת כדברך היכא דייקו חכמים (עיין להלן באריכות מזה הענין) מרבי אלעזר ששחרור עבדו ולא צרא גולם, דגולם אינו מטורף לכל דבר שבקדושה דילמא לעולם מטורף ואל”ת למה לא עשה יען כי לא ה’ שארי אנשים לתמוכו שיה’ להם כח מים ואש וכי וכדומה דברים שכתבת אחת בספרך נפלאות מהר”ל

(ב) עוד שם „ופקד עלינו לבלתי עולה זה הסוד לשום בן אדם, עכ”ל והלא כתבת בספרך בסופו שאנשים שבאו בסוד מהר”ל ידעו כל זאת!

(בא) עוד שם וזרז אותם בחיקונים והנהגות שבעת ימים קודם עכ”ל והנה קשה קושיתי מסימן י”ט, מנ”ל ראה מר”א ששחרור עבדו וכי.

(בב) עוד שם וז”ל שנת ה’ שט’ יום כ’ לחודש אדר הלכנו שלשתינו בשעה כ’ אחר חלות בלילה מאחורי העיר פראג וכו’ ועשינו לוח אדם וכו’ ואותי היה מהר”ל לראשונה להקיף ו’ פעמים את הגולם להתחיל מלד ימין להקיף עד הראש וכו’ ומסר לי לרופי אותיות לאומרים בעת הקפות, וכן עשינו ו’ פעמים, וכאשר גמרתי את הקפות, נתאדם גוף הגולם כגחלי אש, אחר-כך היה מהר”ל וכו’ בקינור שנעשה איש כאחד האנשים ראה ושטע והבין וכו’ עכ”ל. אך למותר לכלפל על דברי זה שנראה לעין כל שאינם אמתיים, כל הראשונים אמרו שהגולם הוא אינו שומע והמחבר צווארשוי עשהו לשמוע וחולק בזה על המרש”א הבחתי בסימן ה’ וכן על הגיעצ”ן, הגאון בר”י יוסף הג”ל וכן הבאת ג”ל בספרך שה’ קרא ושנה וכתב מכתבים.

ובפרט שמבואר בספרים כס’ יעצ”ן שקיבל מאביו ח”ל שכל כחו לילך הוא רק שיש לו שם קדושה פתקא או על מלחו או בתוך פיו וזה שכחת להביא או שלא ידעת מאחרונים זה! וכן קשה קושיתי הג”ל מר”א ששחרור עבדו וכו’ והוא קושי עיומה אשר גם אתה חודה לזה!

(בג) שם דף ל”ב הגאון ר”י גינצבורג מקיץ פרד”צ וה’ נחשב בימיו לגאון שני של המהר”ל וה’ רבו של הגאון חס’ יו”ט, והנה לא וחשיב ומראה כי בזמן של הגר”י לא ה’ בעולם החבור של הגאון מוסי”ט.

(כד) דף 69 איך ביער מהר”ל את הגולם, עשית להפך ממה שעשית אז וכו’ ודווקא פ’ נח לימא מזה שמביא שם איך מבטל את הגולם, וכן הגיעצ”ן לא הזכיר זאת בספרו רק שלקח השם ושאר פגרי גוש עפר.

של אופן הבריאה, והנה לא כן מי שצא בסוד יצירה יעשה הגולם באופן אחר כמו שכתבו הראשונים ואחרונים.

והנה על המעשיות שהביא א"א לפלפל רק בטח הדבר שלא הי' בפראג סומר בשמו טעאדור, והפרט יעיד על הכלל, ואין לטפל בזה יותר.

(ב)

(א) ברכי יוסף או"ח סי' נ"ה אדם העו"ל ע"י יצירה העלה מהר"א בחשבה סי' נ"ג דאינו מלטרף וכו' וראיתי במכתב הרב מהר"ל כ"ץ בן הרב שער אפרים שהביא ראיה מההוא דר"א (גיטין ל"ח) דשחרור עצלו ועבר לעשה דלעולם בהם תעבודו, ואם איתא דמלטרף יברא אדם ע"י ספר יצירה דר"א גדול כמו וכו' וכו' יעו"ש (וע"ז רמזי בסתם הקודמים ובטח הי' מקובל בידו אופני יצירות הגולם כי הוא הי' בן הגאון ר' אפרים הכהן אבד"ק אויפטן, חתן הרב ר' אהרן נכד הגאון ר' אלי' בעל שם מק"ק העלם, שברא גברא ע"י ספר יצירה) ועי' בשהגה"ח שהגאון ר' אפרים זלמן מרגליות אחר ג"כ הראיה הזאת עיי"ש והוסיף להביא ראיה מהא דאחי יוסף דאיתא שזירפועתהם השכינה והי' להם ליברא גברא כמ"ש המפרשים שעסקו בספר יצירה ובראו עגלא תלתא וזהו שהי' סבור יוסף שחשודין על אחיה וכו' עכ"ל, ואחן פה תקום לדברי יד"ע הרב הה"ג פאר המבקרים וכו' תי"ה יקותיאל יהודא גרינוואלד שליט"א מפה שאתר לי בשם אחיו הגדול בתורה מו"ה משה ז"ל שלכאורה קשה למה לא דן יוסף את אחיו לכ"ז שהעגל שאכלו הי' על ידי ספר יצירה, ובטח למד עמו יעקב שכל מה שלמד בשם ועבר מסר לו, והחזיקו כי יעקב לא מסר לו השמות הללו מחמת שהי' פחות מחי' שנה ופירשי המפורשים שאין תגלן שם זה לרכי' שנים כמותי ובה טיחא הפסוק, אלה תולדות יעקב (פירש"י) שזה הי' הסיבה שנתגלגל הדבר שירדו אבותינו למצרים הייט שיוסף הוציא דבה על אחיו ועביו"ז מכרו למצרים ולכאור' למה הוצא יוסף דבה, לפי שאכלו אבר מן החי והי' ע"י ספר יצירה ולמה לא ידע יוסף מזה ע"ז חירון) יוסף בן שבע עשרה שנה שהי' לעיר לימים מאוד ולא ידע עוד את השם למברא עגלא תלתא ע"י ספר יצירה, ידו"ק.

(ב) והנה הברכי יוסף שם דחה הראיה הג' דלפי מש"כ הר"ן פ' השולח, והביאו מרן כ"ח סוף הלכות עצדים שלא אמתה תורה לעולם בהם תעבודו, אלא משום שלא יתן להם מחנת חנם. וכיון דאיכא תורה לאו משום חנינה דידהו עבדי, אלא לצורך והו"ל כותן דמי עמנו, א"כ אין כאן הוכחה דלא עבדי עמידו, ועיין שם שהקשה על הס' בני יהודה שנעלם ממנו הר"ן יעו"ש.

(ג) ודברי הר"ן הג"ל כולם מוקשה הוא והשיגו אחרונים עליו מגמ' צרכות דף מ"ז שמביא שם הגמ' מזה בעצירה הוא משמע בפירוש דעצירה הוא ולשיטת הר"ן אין כאן עצירה כלל (ע"י מג"א סי' ל') ועיין בקדושי שהקשה על הר"ן מאב"י ועיין צ"ס' צאר ינחק (מהגח"ק מטולשווא ז"ע) על מס' גיטין שאין שתירוק דברי המג"א בחדושו לאו"ח אבל ע"ע לא זכינו לאורו.

(ד) עכ"פ עוד לא נדחה דברי המג"ל ויש עוד להביא ראיה מגמ' צרכות דף מ"ז דאדם כזה אינו מטורף דא"כ הו"ל לברוא ע"י ספר יצירה, אולם גם משם אין ראיה כלל דע"כ ה' רק הספקא של אחרונים לזרפו לעשרה לכל דבר שבקדושה משום דלאשלומי לעשרה צ"ל סג' אבל המס' קאמר הגמ' שחרור חד ונפק חד וכו' שם עבד א' חן מאדם זה אזי צודאי אדם כזה אין מנע' יפין להיות נמנה ב' הגדולים וכן משמע שם מדקאמר ט' ועבד מטורפין היינו משום דלהשלמה כ"ד סג' וכו' וא"כ אין ראיה משם מקום זה עלה בדעתי לכאור' ובחפשי בספרים מלאמי שטונתי לדעת הגאון חתן סופר שהביא הסברה לאמת! וכן בהגהות הש"ס ווילנא מהג"מ ליפא מיוזלש והוא הוסיף לדייק שבגמ' גיטין קאמר הגמ' מזה שאני ובצרכות רק לדבר מזה שאני ודו"ק! וזוהי מתירן ג"כ סתירת הגמ' ודו"ק.

(ה) וזמה שנגע לסתירת הגמ' נאמרו בזה הרבה ולענ"ד בפשוט דבגמ' גיטין לא מקשה הש"ס והא' מזה הצ"ע הוא לפי שכבר גילה דעתה בצרכות דלישלומי לעשרה מזה דרבים הוא וע"ז דחה המזה הזאת ואין כאן קישי ובפרט לפי מה שמגיה הגיעצ"ן בגיטין שם מזה ל"ל "דרבים" צודאי א"ש שגם הוא הורגש בזה הסתירה וזוהי מתירן בפשוט הכל.

וכן דברי הר"ן שמחדש את הסברה הג"ל נלענ"ד ללא אמר זאת רק אליבא דר"א דלכאורה קשה דברי הפנ"י וש"א ה' לו להקשות דידיה אדידה דר"א קאמר חובה ותי' הפנ"י דר"א לא קאמר רק בעת שהוא עובד חייב לו לעבוד ואסור להיחזק שכלך בטול משא"כ אם רצה לשחררו, מותר לשחררו ואולי זה דברי הר"ן, ובעיקר דברי הר"ן, מובא בשם רמב"ן הקשה הגח"ס קושי' עלימה מע"ז דף ס"ד (מובא דצ"ק צ"ס' דבר הברית במכתבו הגדול) ותי' שם הקושי' ועיין צ"ס' גיטין שדחה התירוק והרבה יש תחי' בזה האכמ"ל.

(ו) עיין בראש שם שחתרן (מובא ג"כ בבי"ת) על הקושי' למה ידחה עשה דרבנן, ה"ל אלים עשה דרבים דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל וכו' ואשילו הוה מזה דרבנן כגון לשמוע קדושה וברכו שלא מצינו לו עיקר מה"מ אפי"ה דחי עשה דיחיד (ובס' עולת שמואל ש"מ, כתב בפשיטות דמזה דאורייתא אינו דוחה אף להשלים למנן עשה, מובא צ"ס' אר"ח סי' כ"ה) כי מלא דחוק לאוקמי בשבת פ' אביר ואחרונים הרגישו תרומת שטר חזיוני צאסור לכאנפ.

בשבת הגס כי זכ"ס יר"ד סי' קכ"ז, כתב כי שמ"ל שכתב שטר שחרור לשמו של עבד קודם שז"ק שילע שלא יהי' לו עשרה בשבת, הגס כי דחק מאד כמ"ס הרא"ש בגיטין דף ל"ו שזה אינו שלא הי' שכות אללו רבים בשבת ובפרט הי"ל לראות שיהי' אללו רבים וד"ל כמובן, ועיין בערך ש"י או"ח סי' נ"ה שחקר באם כולם שמעו קדושה, רק אחד לא שמע, דמותר לומר קדושה עבירו אבל לשחרר עבד אסור, תל"י ב"ב גמרות דלפי שיטות הגמ' בצרכות דף מ"ז דיקא מזה דרבים, אבל ביחוד אסיר לשחרר עבד משא"כ לפי שיטות הגמ' הנ"ל מותר אף ביחוד לשחרר עבד עיי"ש באריכות ומביא ראייה מרמב"ם פ"ט מה' עבדים הלכה ו' שכתב וז"ל ומותר לשחררו לדבר מצוה ואפי' מצוה של דבריהם כגון שלא הי' יוד בבהכ"מ משחרר עבדו ומשלים בו המנין וכן כל כיוצא בזה, ונתקשה שם הלח"מ ובגמ"ח סי' רמ"ח ולהנ"ל א"ש כי אשמיען שאפילו למצוה דיחיד מותר לשחררו עיי"ש, וזכ"ס תשו' או"ח סי' קכ"ז אמר פשוט בדברי הרמב"ם באופן אחר היינו קודם אמר ומותרו לשחררו לדבר מצוה (היינו אפי' אינה דרבים, והדר כתב ואפילו לדבר מצוה דרבנן כגון למצוה דרבים דוקא עין כי נכון הוא עכ"ל הגכ"ס, וכן מיישב הגאון כ"ס (וביו"ד קכ"ז) ובחדושי למס' גיטין) סמירת הגמ' דבגיטין מיירי בשבת וסור, אבל בצרפת ומיירי חפלה דרבנן והיא נ"ע הלא רק פ"א שחרור ד"א עבדו והוא הוא, ובחדושי כ"ס על גיטין מביא דברי הגטב"י מהדו"ב בשם חתנו פלפול שם בענין מהב"ע וכחב כי טעות הוא עיי"ש.

(ז) עכ"פ הי"ל מזה יוכל להזית שמיירי העשה דה"א ג"כ בשבת וא"כ מאי ראייה מייתי הב"ר כי וס"א מזה דגולם אינו מטריף דילמא אסור למברא אדם כזה בשבת, דעקימת שפתיו הוה מעשה, ועיין בעט סופר סי' ע"ט בזה"ל בני הרב המאה"ג מו"ה פישל סופר אבד"ק שארזואר ז"ל חקר הא מליט בסגדרין ס"ה דרבא ברי גברא וכן ר' חנינא ור"א בראו עגלה תליתאי פירש"י ע"י לירוף שמות אם זה אסור בשבת משום חכמה ואינו מלאכה כמו תק"ש וע"י חוס' שבת ב"ב ס"ז ס"ק מ"ד ודו"ק עכ"ל.

(ח) ואגף מרדכי הוה חנינא דיהי' אסור למברא גברא בשבת עיי"ש שם וראייתי מירושלמי שבת פ"ק ט"ז ה"ג אמר רבי אבוחי שבת לה' שבות כה' מה הקצ"ה שבת ממאמר [שהרי לא ברא הקצ"ה את עולמו אלא במאמר ושבת שבת ממאמר! קרבן עדה] אף עתה שבת ממאמר [שלא לדבר שיחות חולין שאינן נכרכין לעסקי שבת, ק"ע] וכמו שהארוך שם עוד בזה הירושלמי ועיי"ש עוד בזה בחוס' שירי קרבן, ובשלוס ירושלים, ובס' מתא דירושלים שדיר גם מאיסור אמירה לנכרי עפ"י טעם זה עיי"ש.

ובמסורש ברש"י סגדרין דף ס"ז ע"ב ברש"י ד"ה עסקי בהלכות יצירה

דמעשה להקב"ה ה' שברא העולם ב' ימים ע"י שמואל וא"כ כיון ששבת הקב"ה
מזה א"כ משמע דגם זה בכלל מלאכה כהג"ל וה' פשוט צעני לאסור.
ובתשובה אחת הארכתי בענין הלז לאהובי אחי המופלג בחו"י היניק
וחכים כה" מרדכי עקשטיין שיחיה וז"ל מאז, בנוגע לענין יצירת אדם
בשבת ע"י שם או בחיוב הריגת הגפס באופן זה ז"ל, מאז מה שכתבתי בענין
זה בתשובה אחת לפני כמה שנים, דהוי פשיטא לו החס דהורג נפש אדם או
בהמה בשבת ע"י שם לא מיוחד עלי' מידי משום דלא דמי למלאכה המשכן
דלא אשכחן בה הריגה ופליעה ע"י דבור רק ע"י פעולה ממש, ואף לענין
הריגת נפש כבר חקרו בזה אי מיוחד על הריגה כזו שעל ידי שם, ע"י בם'
דבש לפי מערכת מ' סוף אות יוד בשם שו"ת הלק"ט ח"ב סי' ל"ח, ובשו"ת
מהרי"א חאו"ח סי' ל"ט והעלו לחיובא דעקימת שפתיו הוי מעשה ע"ש, אכן
זהו לענין איסור הריגת נפש, אבל לענין שבת מסתברא מלחא לענ"ד כג"ל
משום דל"ד למלאכה המשכן, וכתבתי אח"כ בהג"ל וקצת ראיה לזה ממה דמיייתי
בברכי יוסף חו"ח סי' נ"ה אות ד' על ספקן דחכ"ל אם אדם הנוצר ע"י ספר
יצירה, מטטרף לעשרה, ופשוט לה בן הרב שער אפרים ז"ל מהא דר"א שחרור
עבדו לצורך עשרה, ואמאי לא ברא גברא בספר יצירה אי"צ כהג"ל, יעו"ש,
לכאורה מאי ראי' דלמא עובדא הוי בשבת ואסור למברי גברא דיהא חייב
משום מכה בפטוש, וגמר מלאכה ככל עושה ומתקן כלי לאסור מה"ת, ואף באדם
אסרו כמה ענינים מדבריהם נשים דדמי למתקן, וכ"ש תיקון ועשיית אדם שלם,
ועיין בב"ס חו"ד סי' קכ"ז שז"ד דמני לאוקמי הכי דר"א שחרר עבדו
גם בשבת, ואף דלכאורה אסור לשחרר בשבת יעו"ש היטב.
וא"כ אזדא לה ראי' הג"ל, אכן עפ"י דרכינו הג"ל יוסא דכל הגעשה ע"י
דבור ולא דמי למלאכה המשכן לית ב' משום מלאכה ממש, ואפי' יהי' איזה
אי' קל בדבר אכתי חמיר מינא אי' דלעולם בהם העבדו דאורי', ואפי' לדעת
י"מ שבר"ן ע"ש דכולי איסורא משום לא תחנם והבא דלטובת עצמו עבד
ליכא חני' ושרי ע"ש, מ"מ אפשר דיותר ה' לו לברוא גברא אפי' בשבת
דאפשר אפי' שבות דרבנן אין בו, דאמלמא דלת שכיח כו' האז לא גזרו, משא"כ
בשחרור עבדו דאיכא ודאי שבות דרבנן אלא שיח' מדה במקום מזה כמ"ש
בשו"ת כח"ס הג"ל, ודו"ק שוב מלמתי בם' עט סופר ח"ג דף כ"ח ע"א דמיייתי
ספק בשה בנז"ל אם יצירת אדם בשבת ע"י שם אסור, מדרבנן משום
חבמה ואיזה מלאכה כמ"ש יעו"ש, ולענ"ד מסיבה דאפי' אי' דרבנן ליכא כג"ל
ועכ"פ דאורי' איזו נמי לא מספקא לו היטב

ודאמאן עלה לפשיעות ידי' הג"ל, הגם נראה לפי קט שכלי

שהביא כי מפורש הדבר בירושלמי שבת פרק ט"ז ה"ג. "אמר ר' אבהו שבת לה' שבות כה' מה הקב"ה שבת ממאמר [שהרי לא ברא הקב"ה את עולמו אלא במאמר ובשבת שבת ממאמר" קרבן עדה] אף עתה שבות ממאמר. [שלא לדבר שיחת חולין שאין נלכין לעסקי שבת, ק"ע וכו' שהאריך שם עוד בזה בירושלמי ועי"ש עוד ע"ז בתוס' שירי קרבן, ובשלוס ירושלים, ובס' מתא דירושלים שדיבר גם מאיסור אמירה לנכרי עפ"י טעם זה עי"ש.

אכן בתוס' שירי קרבן הג"ל סיים מילתו בזה"ל "אבל בש"ס דילן שלא החבר דרשא דשבת לה' לא מוקמינן קרא לדבר דבר אלא כפרשי" עכ"ל. וא"כ בכל ענין לה' אפשר למנוח הוכחה לדון מחודש הג"ל רק עפ"י דרשא דירושלמי, ולא למאי דאין נקטינן להלכתא בש"ס צבלי דלא אשכחן ב' כך דרשא כלל, וכן הלכה רווחת דאמירה לנכרי רק משיס שבות, ודו"ק.

ובעיקר הדין אנכי על משמתי אעמודה כדחציגא מעיקרא דליכא בזה לא חי' דאורי' ולא חי' דרבנן כשיהי' בצריאה זו איזה צורך שבת וכדוגמא דאורייתא לעיל בלצורך עשרה וכי"צ דצכה"ג ליכא אף משם טעמא דירושלמי דלא אסרי רק דברים בטלים שאינם צורך שבת, וכולי כך מלמא רק ממדת חסידות ובאסמכתא בעלמא מייחזי לה, עי' שלום ירושלים שם, ואע"ג דעיקר ענין שבת משם שבתת הקב"ה ואיהו ודאי דלא שבת רק ממאמר, מ"מ אני אין לו אלא הלכה רווחת דמלאכת שבת ממשבן גמרינן לה דהי' עי' פעולות אדם ממש (ומה שנעשה עי' שם קליש איסורי' אפי' ממה שנעשה עי' עכ"ס צנח אמירה דידי' דעכ"פ נהנה אח"כ עי' האמירה מעשה דאדם) ומרש"י סנהדרין ס"ז ע"ב שהביא אדרבה יש חיזוק גדול לסברתי הג"ל שהרי כתב שם "ומילא" איברו להו עגלא תילתא, וכו' הרי שהוא כמידי דממילא שאינו מחיחס למעשה האדם כלל, וסיים שם "ואין כאן וכו' דמעשה הקב"ה הי' עי' שם קדושה שלו הוא, והרי זה כעין גורם שע"י הזכרת השם אחעביד מעשה הצריאה עי' הקב"ה בכבודו ובעלמו. (ועי' חס"ס חאו"ח סי' קל"ז) אופן הפעולה כלפי מעלה עי' השתמשות בשמות) ואין זה בגדר מלאכת שבת דאמר רחמנא ודו"ק.

ועוד והוא העיקר שהרי כ' דש' ז"ל עה"ת צפ' בראשית בפסוק ויצא את האדם בללמו, שהכל נברא במאמר והאדם נברא בידים עי' (ומיחי

לִי גַם צַם' הַתָּא לִירוּשָׁלַם הַגִּל) וְאִיִּכ אֲדַרְבָּה אִם עָרִיךְ לַשְׁבוֹת מִמָּה שֶׁשָּׁבַח
הַקְבִּי' וּבְדוּגְמָא דִּידִי, אִיִּכ וְדָאִי דְלִיכָא מִשּׁוּם מַלְאכָה צְבָרִיאת אֲדָם עִי
מֵאֲמַר שֶׁל הַזְכָּרָת שֶׁסֶּה דֵּהֵא הַקְבִּי' נִמִּי לֹא צָרָאֻ בְּמֵאֲמַר, וְזֶה צָרֹר צִיָּה, מִיֵּהֵא
אִי מִשּׁוּם הֵא אֲכַתִּי אֲפֶשֶׁר לִסְכּוּקִי צְבָרִיאת צַעֲיָה אִו שֶׁאֵר אִיֵּה דָבָר עִי שֶׁסֶּה
שֶׁהֵם נִצְרָאֻ בְּמֵאֲמַר הַקְבִּי'.

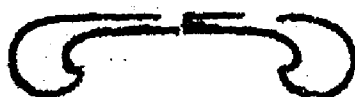
אֲבָר הָאֲמַת נִמִּי כְּטַעְמָא קִמָּא דִּילִי דְכָל כִּי הָאִי לֹא דִמִּי כָלֵל לַמַּלְאכָה
הַמִּשְׁכָּן.

פִּירֻזֹת הַגּוֹשְׁרִין מְכַל אֵלֶּה לֹא נִמָּלֵא שׁוּם אִיסּוּר לַחֲבֵרָא גְבֵרָא כֹּה
בְּשַׁבָּת כְּאֶשֶׁר מִצְוָה לַעֲיֹל, וְדוּ"ק.

וּבִזְחָ נִשְׁלֵם הַכּוֹנֵי רֵאשׁוֹן.

וְשֶׁאֲרֵי דְבָרִים וּמַדּוּשִׁים וְדִיעִים אֲשֶׁר הָעֲלִימִי צוּה הָעֵינִן יִצְוֹא אִיֵּה צִחֻק
שְׁנֵי הַנִּקְרָא יִתְבָּרְרוּ וְיִתְלַבְּנוּ הַדְּבָרִים, אֲשֶׁר צֶה יִצְוֹאֻ דְבָרֵי יִדִּיִּי הַרְבֵּעִים
הַגְּדוֹלִים הִי"ץ, וְכָל מִי שֶׁיֵּשְׁלוּ דָבָר צַעֲנִין זֶה חוּשִׁי נֹא דְבָרִיכֶם אֲלִי וְאֲדִפִּיכֶם. אִיֵּה
צִין שֶׁאֵר הַמַּכְתָּבִים.

הַמַּחְבֵּר.

(אֲבָקֶשׁ אֵת הַקּוֹרְאִים הַנִּכְבָּדִים אֲשֶׁר צַעַת לִימּוּדֶם תּוֹכִירִי נֹא אֵת נִשְׁמַח
זִקְנִי הָאֵשֶׁה הַגִּיעָה וְהַחֲשׂוּבָה מֵרַח הַיִּנְדָּא בֵּת אֲמַתָּר (צֶה הַרְבֵּה הַמֵּאֲהִי"ץ
הַגָּאוֹן מו"ה אֲשֶׁר רֵאוּעֵנִם עֲלֵד וְצִ"ל אֲבִי"ד נֶאֱחָד צַעֲהֵמֶנּוּ) וְאֵת נִשְׁמַח
אֲחוּמִי הַמַּחֲוֹכֶמֶת אֲשֶׁר נִקְטְפָה בְּדִמִּי יִמִּיה פִּיגָא בֵּת חוּה תַלְצִי' וְצַעֲבֹר
זֹאת שְׁכֵמָ"ה.)

מודעה!

בשבמי בית ישראל באחי להגיד שעשיתי לי בית דפוס גדול אותיות חדשים כל מיני אותיות ואני מוכן ומזומן לדפוס במחיר זול מאד, ומלבד כל אלה מצוה להחזיק בית דפוס שכל פועלים המה יראי השם עושים מלאכתם באמונה ולא כמו בשאר בית דפוסים, המפריס אשר נדפסו אללי המה יגידו תפארתו וכולם שבעו עונג ושכחו אותו כי טוב, וכעת תחת מכש הדפוס הרבה והרבה ספרים ספר לקט עני ספר נפלא הפלא ופלא עה"ת ב"ח אשר יהי נגמר בימים הללו, וכן ספר פאר בדינותינו והיא סם הגדולים ומולדות כל גדולי ישראל מארץ הגר זי"ע, (מחברו הה"ג פאר המבקרים וכו' מו"ה יקותיאל יודא גרינוואלד מפה שליט"א) וס' נזה צדיקים כולל הולדות הגה"ק בעל בני יהושע ובניו (מחברו הה"ג וכו' מו"ה מנחם מענדיל עקשטיין שליט"א מפה) ע"כ אקרא בקול חכמי ישראל עורו נא הגה סורי נא ובאו עמי בצרית המסחר ובטוח אני באלה כי תפוקו רצון מאד

כ"ד ידילדס

המדפיס.